

Szegedi levél

Öröndetes, a történész szakma művelőjének pedig különösképpen kedvére való, hogy a Délmagyarország oly gyakran ad helyet a Szeged múltjából vett írásoknak, köztük is mind sűrűbben a szegedi munkásmozgalom történetéről szóló cikkeknél. A sorban mindig is tiszteletre méltó helyük lehet a visszaemlékezéseknek. E műfaj azonban meglehetősen csúfoló. Ha más nem is, az emberi memória végessége, meg a „megszépítő messzeség” időnként tévedésekhez vezethet. Ezért is kell a történészeknek, akik egyébként maguk is támaszkodnak a memoároknak, kritikával kezelniük, a tényekkel és a dokumentumokkal szembesíteniük a visszaemlékezéseket.

Ilyenfajta szembesítés látszik szükségesnek azzal az egyébként színes, lendületes írással kapcsolatosan is, amely *Budapesti levél* címen Csányi Piroksa aláírásával jelent meg a Délmagyarország október 30-i számában. Minden bizonnyal azért is, mert Földes Mihály visszaemlékezései másodkézből kerültek a lap hasábjaira, tovább növelvén ezzel a tévedések veszélyét. A tények és a való helyzet megismeretése, az olvasó tisztelete kötelességgé teszi a helyreigazítást, ha az hely híján a legfontosabb szegedi vonatkozásokra szorítkozhat is csupán.

Amikor Földes 1938. október 27-én függetlenített tikként átvette a szegedi SZDP és a szakszervezetek irányítását, valóban egyik legnehezebb periódusában volt a szegedi mozgalom. Az persze — enyhén szólva — erős túlzás, hogy „lefogták és heteken át kínozták a kommunista ifjúmunkások százait”. Százakra menő számú kommunista ifjúmunkás nem volt és nem is lehetett Szegeden. A kommunista fiatalok ilyen arányú, egyszerre történő letartóztatása még országos méretekben is egyedülálló lett volna az egész Horthy-korszakban. 1936-ban a Hajdók—Krajók-féle kommunista szervezkedés idején hurcolták meg nagy számmal az Országos Ifjúsági Bizottság szegedi tagjait, köztük ifjúkommunistákat is, bár eltérni nem tudták őket, mert a kommunisták nem vallottak az ifjúsági szervezettel való kapcsolatokról. Ez tehát 1938-ban nem okozott „pánikot” az üzemekben. (Egyébként sem jellemző tünet az üzemekben a pánik.)

A nyilasok, a „zöldek” előnyomulása valóban megmutatkozott már ekkor Szegeden. A szocialista mozgalmat mégsem ez foglalkoztatta elsősorban, sőt mint Valentiny Ágostonnak az SZDP országos központjához 1938. szeptember 15-én küldött jelentéséből is kitűnik, nem érezték, lebecsülték a nyilas veszélyt. Az igazi, a szemmel látható problémát a kleriko-fasiszta Hivatásszervezetek rohamos előretörése okozta számukra. Ez a tény sajnálatosképpen meg sem említődik a cikkben. Pedig, amellyel, hogy Lájer Dezső halála után a szegedi mozgalmat dezorganizált állapotban és az anyagi csőd szélén találta, Földes Mihályt is ez a probléma foglalkoztatta mindenekelőtt. A favorizált, minden kedvező lehetőséggel rendelkező Hivatásszervezet ugyanis behatolt a szervezett munkásság hagyományos területére is, átme-

netileg százával hódítván el a munkásokat a szocialista szakszervezetektől. Földes Mihály rövid szegedi működésének legnagyobb érdeme volt, hogy a cikkben is említett harcostársaival együtt minden nehézség ellenére felvette és derekasan állta a harcot a gátlástalan módszerekkel manipuláló Hivatásszervezetekkel szemben. A szakszervezeti vezetőknek, a kérdéssel foglalkozó 1938. december 27-i értekezletének jegyzőkönyvéből egyebek mellett kiderül például, hogy Földest havi 300 pengő kezdő fizetéssel át akarták csábítani magukhoz. Komócsin Mihálynak 60 pengő heti fizetést ígértek ugyanebből a célból. Természetesen mindkettőn felháborodva utasították vissza az ajánlatot. Legkevésbé a harcos múltú szakszervezetek tagságát tudták megingatni. Így például az építőket. (Az ő helytállásukban igen nagy szerepe volt a cikkben „öregként” is emlegetett Komócsin Mihálynak, aki minden bizonnyal népszerű volt a rakodó- és malommunkások között is, mindenekelőtt az volt azonban az építőmunkások között, mint azok kipróbált, régi vezetője.)

A szélsőjobboldal általános előretörése, a Hivatásszervezettel folytatott elkeseredett küzdelem idején; a központi és helyi hatalom könyörtelen korlátozó intézkedéseinek körülményei között, minimális anyagi lehetőségek híján, nem túlságosan nagy reményekkel vágott neki az SZDP szegedi szervezete sem az 1939-es választási csatának. Ilyen formán — ez a cikk talán legszembeszökőbb tévedése — nem is választották meg Kéty Annát képviselőnek. Kéty 1931-ben jutott

utoljára Szegeden mandátumhoz. 1935-ben még indult a szegedi szocialista listárom élén, nem sikerült azonban újjáválasztani, és a szegedi mandátum elveszett. 1939 májusában — Valentiny Ágoston, Dáni János és Lakó Antal szerepeltek a párt jelöltlistáján — nem csak hogy nem sikerült visszaszerezni a képviselői helyet, hanem az 1935-ös 5504 szavazatból is elvesztett 2746, azaz a szavazatoknak mintegy fele. (Minderről egyébként a szegedi történészek közül többen írtak. Így például: Csépanyi Dezső, Fehér István, vagy legutóbb A. Sajti Enikő a Csongrád megyei Levéltár most megjelent Évkönyvében.)

Már csak a fentiek miatt sem lehet tehát azt mondani, hogy „Szegeden kitűnően mentek a dolgok”. Földes Mihály 1939. február 28-án kelt, az SZDP országos vezetőségének címzett, állásáról lemondó levelében a következőket írta a szegedi tapasztalatairól: „Hónapok óta a legalább, a leghazugabb hadjáratot folytatják ellenünk. Nagyszerű sajtó, szöszök, hatósági támogatás segédlete mellett pöködnek rám nap, mint nap, és nincs rá mód, hogy visszavághassak. Ez az én temperamentumom számára rosszabb a halálos ítéletnél... Tudom, másutt is vannak rendkívüli nehézségek, de a szegedi atmoszféra minden másolt alapvetően különbözik. Anyoni szemét ember, mint itt, nincs talán sehol a világon.”

Földes tehát a választások idején már nem is dolgozott Szegeden. Az SZDP makói képviselőjelöltjeként vállalta a sikertelenül végződött választási küzdelmet. Szegedi szereplése mindemellett nem volt eredmény nélkül való. Türelme fogytáig sokat tett a nehézségek leküzdése, a szervezetek megvédése, sőt megerősítése érdekében. Távozása után pedig újabb, még nehezebb próbák során, többekkel együtt azok a harcosai folytatták a küzdelmet, akiket máig megőrzött emlékezete és akiket — mint a cikkben is kitűnik — anyoni év után is kiválóan jellemzett az újságíró előtt.

Serfőző Lajos

Ötvös ösök utóda

Áprily Lajos (családi nevén Jékely) pedagógus, költő, műfordító a Nyugat nagy költőinek, Babitsnak, Kosztolányinak és Tóth Árpádnak nemzedékét, de a sors magánosabb utakra rendelte. A Nyugat lírikusai együtt, egymást ösztönözve, Ady közvetlen közelében bontakoztathatták ki tehetségüket. Áprily az ország, az irodalom szívverésétől messze, távoli kisvárosban, egyedül bírkózott lázadásával. Brassóban született kilencven esztendője, 1887. november 14-én, ősei ötvösök voltak. A kolozsvári egyetem bölcsészkarán végzett, majd egy évet Párizsban töltött. Hazatérve a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tanított, később Kolozsvárott, 1912-ben már érett költő. Kötele majd csak tíz esztendő múlva, harmincnyolc éves korában jelent meg, a saját kiadásában (Falusi elégia). A költő akkor lépett elő az ismeretlenségéből, mikor a „történelmi földregés” — az első világháború utáni átalakulás — beszakította a vers „búvápatalkos életének a földburkolatát”. Társakra is akkor talált: az erdélyi magyar irodalom munkáiban, Kuncz Aladárban, Reményik Sándorban, Tompa Lászlóban, Kós Károlyban és másokban. Feladatára is: szolgálni egy kis népet hűséggel, a nagy emberi horizont hitével. Ez az út és ez a sors értékét meg Áprily líráját. Férfiként indulni, akkor és ott — a nyugatosok módján nemigen lehetett. 1929-ben az Erdélyi Helikon szerkesztője, de még ugyanebben az évben Budapestre költözött — itt tevékenykedett haláláig (1967. augusztus 6.) — és folytatta a tanítást. Leányimnáziumi igazgató lett, és a Protestáns Szemle szerkesztője. Az új környezetben született versein is átüt a régi élmény. Korai költészete még emlékeztet a parnaszista költőkre, később azonban, ahogy nő az árvaság és az idő szorítása, el-elűnik a parnaszista nyugalom. Feketébbek lesznek a színek, mélyebben bűgő a hang. A polgári társadalom zaja ellen lázadóva s a lélek szabadságát keresve a természetbe menekül. Idill született így gyakran, színek, hangulatok, de a természetbe menekülő Áprily útja a tetőre vezetett. Tetőre, ahon-

nan messze lehet látni és a csúcsokat átölelni. A tetőről száll a szava: az ember dallama. S bár háttal állt a társadalmi mozgalmaknak, képeibe beletükrözödi a háttér mögötti sötét ködök is.

Életművében nem könnyű korszakhatárokat húzni; költőre kötetre haladva azonban érezhetjük némi árnyalati különbségeket. Az első, a Falusi elégia, mint címé is utal rá, elégikus hang felbomlik, a színek komorabbá válnak vagy élcsednek, a lélekvallomás meztelenebb lesz. A harmincas évektől kezdve, repatriálása után, néhány újabb motívum kerül verseibe. További kötetek: Az aranyosó balladája. A láthatatlan írás, Ábel füstje. S amit névvel előrehaladnak, úgy válik halálírásra kevésbé elvonttá, konkrétabbá, de ezzel párhuzamosan az önmaga belső harcait megharcolt öregedő ember bölcs derűje is költészetébe lovakodik, s bearanyozza öszkkeit.

Áprily, az ember győzött a sorsán, Áprily, a művész győzött az anyagán: rend és harmonia van ebben a válságos életből fakadó költészetben. A Nyugat lírájában a természet csak háttérként, színezőként sze-

repe, Áprily költészetében az emberi válság a természetben keresztül a szépség harmóniájává egyenlítődik. Bármiről szól a férfi érzéseiről, régi dallamokról, sírfeliratokról — a természeti élmény, a nevelő táj élménye mindig átüt szavain. Már a korábbi kritikák észrevették: Áprily Lajos versei gyakorta kettős tükrök. Egyszerre látszik bennük a táj és a fegyelm igáját hordó, töprengő férfilelek. A költőj arcképe egyé szöveggel a táj képével és az elfutott idővel. Ez a lírai, emberi azonosulás a táj történelmi, földrajzi és emberi aculatával — Áprily Lajosnak talán a legsajátosabb hozománya költészetünkben.

Áprily Lajos tudós költő, minden versformának ura. Kompozíciói hibátlanul zártak, versei tiszták, s oly bensőséges muzikalitással, hogy sorait dal helyett lehet mondogni. Legkiválóbb műfordítóinknak egyike: angol, belga, francia, indiai, kínai, latin, lengyel, német, orosz és román írók műveit fordította. Puskin Anyeginjének legjobb magyar fordítója. Ismereteink szerint saját verseiből százhatsvan fordítottak, tíz nyelvre. Emberi és költői magatartását a békevágy és a humanizmus jellemzi.

Dr. Fűr István

Ellenőrzik az Amazonas vidékét

Peru, Bolívia, Kolumbia, Brazília és Ecuador kutatói együttesen arra a megállapodásra jutottak egy Peruban rendezett kongresszuson, hogy haladéktalanul intézkedéseket kell hozni az Amazonas partján található növények és vadállatok védel-

me érdekében. Az Amazonas vidékének háromnegyed részét rendszeresen ellenőrizni fogják a kutatók. Különös figyelmet fordítanak azokra a ritkán előforduló vadállatokra, amelyeknek fajtaját a kihalás veszélye fenyegeti.

A műszaki fejlődés és a balesetek

Az elmúlt évtizedekben meglehetősen gyorsan fejlődés, a gépek és a vegyszerek eddig nem ismert arányú elterjedése rendkívüli mértékben megnövelte a szakszervezetek jelentőségét. A dolgozók magas szakképzettsége nemcsak azért kell, hogy a korszerű eszközökkel hibátlanul és hatékonyan dolgozzanak, hanem azért is, hogy az alkalmazásukkal együttjáró veszélyeket el tudják kerülni, meg tudják előzni. Sokan azt hiszik, hogy elég megtanulni egy gép kezelését, s arra nem is gondolnak, hogy a szakszervezet megszerzésének szerves részét jelentik a munkavédelmi ismeretek is. A munkavédelmi előírások betartása hozzátartozik a gépek, berendezések, a vezeték és a palackos gáz elterjedése, a mind nagyobb mennyiségben felhasznált vegyszerek (növényvédőszer, festékek, tisztítószer stb.) és az otthoni barkácsolás eszközei egyaránt balesetek előidézőivé válhatnak. 1976-ban összesen 124 201 balesetre fizetett kártérítést a biztosító. Ezek a balesetek nagyobb óvatossággal, a felhasznált anyagok és az alkalmazott eszközök alapos ismeretével jórészt megelőzhetőek lehetnek volna.

Ezt igazolja az otthoni balesetek számának alakulása is. A lakásokban egyre több a veszélyforrás. Az elektromos háztartási eszközök, berendezések, a vezeték és a palackos gáz elterjedése, a mind nagyobb mennyiségben felhasznált vegyszerek (növényvédőszer, festékek, tisztítószer stb.) és az otthoni barkácsolás eszközei egyaránt balesetek előidézőivé válhatnak. 1976-ban összesen 124 201 balesetre fizetett kártérítést a biztosító. Ezek a balesetek nagyobb óvatossággal, a felhasznált anyagok és az alkalmazott eszközök alapos ismeretével jórészt megelőzhetőek lehetnek volna.

Ezeket a megállapításokat igazolják a munkahelyi balesetekről készült statisztikák. Az elmúlt évben az iparban és az építőiparban minden ezer dolgozó közül 47-et ért üzem baleset, s az egy balesetre jutó táppénzes napok száma 21 volt. A termelőszövetkezeti és szakszövetkezeti tagok részére pedig munkahelyi balesetből eredő keresztképtelenség alapján 659 ezer napra folyósították táppénzt.

A műszaki fejlődés azonban nem szorítkozik csupán a termelés területére. Mindannyiunk számára szembe szökő az utak zsúfoltsága, a gépjárművek számának ál-

Jár-e családi pótlék, ha az apa egyetemista?

P. J.-né szegedi olvasónk férjét az idén vették fel az egyetemre. A társadalombiztosítási rendelkezések szerint amíg férje munkaviszonyban volt, egy gyermekük után családi pótlékot nem kapott. Munkatársaitól úgy hallotta, hogy akinek a házastársa egyetemi vagy főiskolai hallgató, akkor a dolgozó házastársát úgy tekintik — a rendelkezés szerint — mint egyedülálló, és egy gyermek után is jogosult családi pótlékre. Kérdezi: jár-e egy gyermekük után családi pótlék, ha férje egyetemi hallgató és ösztöndíjban részesül?

A társadalombiztosítási rendelkezések szerint egy

gyermek után családi pótlékra az egyedülálló biztosított jogosult. Jogosult továbbá családi pótlékra az egyedülálló biztosított az árvaellátásban részesülő gyermek után is. Megilleti egy gyermek után családi pótlék a biztosítottat, ha a gyermek tartósan beteg, illetve testi- vagy szellemileg fogyatékos. Végül egy gyermek után jogosult a biztosított családi pótlékra abban az esetben is, ha 1971. november hónapot követően — a gyermek figyelembe vételével — két vagy több gyermek után már megillette a családi pótlék. A családi pótlékra való jogosultság szempontjából egyedülálló az, aki hajadon, nőtlen, özvegy, elvált, vagy házastársától külön él. Nem tekinthető azonban egyedülállónak az ilyen biztosított akkor, ha elcttársa van.

Egyedülállónak kell tekinteni — többek között — azt, akinek például a férje sorkatonai szolgálatot teljesít, továbbá akinek közép- (például szakmunkástanuló) vagy felsőfokú oktatási intézmény (például: egyetem, főiskola) nappali tagozatán tanul. Továbbá abban egyedülállónak tekinthető bizto-

sítottak körét a 3/1975. (VI. 14.) SZOT számú szabályzat 28. paragrafusának részletesen sorolja fel. A rendelkezések szerint az egyetemi és a főiskolai nappali hallgató biztosításra kötelezett feleségét férje ösztöndíjának összegétől függetlenül egyedülállónak kell tekinteni. Az egyedülállónak tekinthető anyák részére pedig a családi pótlék már egy gyermek után is jár. Olvasónk is jogosult tehát a családi pótlékre. Igényét a munkahelyi szerinti társadalombiztosítási kifizetőhelynél kell előterjesztenie, illetve, ha a munkahelyen nincs kifizetőhely, akkor a társadalombiztosítási igazgatósnál.

Olvasónk bár nem kérdezte, de szükségesnek találjuk megjegyezni, hogy egy gyermek után családi pótlék akkor is jár, ha mindkét szülő egyetem vagy főiskola nappali hallgatója. Ez esetben a családi pótlék a tanulmányokat folytató hallgató részére arra a naptári hónapra jár, amelyben a tanulmányokat folytatja. Ez esetben a családi pótlék igényt akár személyesen beadhatja a felsőfokú oktatási intézményénél elbírálás és folyósítás végett.

Dr. V. M.

Duzzadó sziget

Egy kis japán sziget, Jotó, amelynek területe mindössze 20 négyzetkilométer, már évek óta a japán geofizikusok figyelmének központjában áll. A sziget úgy duzzad, mint az „élesztő”, a geológiában szokatlan ütemben: évente legalább 30

centiméterrel emelkedik a tenger szintje fölé, az elmúlt húsz évben összesen 12 métert nőtt. A Jotó körül aktert vulkáni tevékenység folyik, és a tudósok szerint „élesztőül” különböző tektonikus jelenségek szolgálnak.